

УДК 911.3

Мезенцева Н.І., к.г.н., доц., **Кривець О.О.**, к.г.н.
*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ГЕНДЕРНІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Ключові слова: гендер, гендерна географія, гендерні співвідношення, регіон, типізація

Вступ. Постановка проблеми. Для сьогодення характерний процес гендерної інтеграції, тобто впровадження гендерної складової в усі сфери життєдіяльності населення. На Саміті Тисячоліття ООН в Нью-Йорку однією з восьми глобальних цілей розвитку третього тисячоліття названо досягнення гендерної рівності в суспільстві. Вирішення проблеми підвищення ролі жінки в українському суспільстві актуалізує дослідження представників різних наук, у тому числі і суспільної географії. Аналіз зарубіжних публікацій з гендерної географії, міжнародних документів щодо забезпечення гендерної рівності підтверджують необхідність суспільно-географічних досліджень спрямованих на виявлення регіональних особливостей гендерних диспропорцій на ринку праці, в державному управлінні, в демографічній сфері, поширенні соціальних негараздів та аналіз причин, що їх зумовлюють.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гендерна географія виникла в американській та англійській географічних школах в 70-х роках ХХ століття. Як складова суспільної географії вона почала розвиватись майже одночасно в США та Великій Британії. З 1970-х років гендерні ролі, відносини, їх регіональні відміни та взаємодія з місцем, просторовими процесами, ландшафтами та навколишнім середовищем стали інноваційними та широковідомими сферами географічних досліджень. На початковому етапі розвитку гендерної географії проводилися дослідження гендерних ролей, з середини 80-х до початку 90-х років ХХ ст. досліджувались гендерні співвідношення, на сучасному етапі основний акцент в зарубіжній гендерній географії зміщено на дослідження гендерної ідентифікації. В Міжнародному Географічному Союзі представлена постійно діюча комісія „Гендер і географія”.

Гендерні дослідження в Україні проводять філософи, соціологи, політологи, психологи, демографи, економісти. Вони включають, насамперед, психологічні, галузеві та вікові аспекти. Системні суспільно-географічні дослідження даної проблематики в Україні ще донедавна були відсутні. Виконане на кафедрі економічної і соціальної географії Київського національного університету імені Тараса Шевченка дисертаційне дослідження гендерних співвідношень в різних суспільно-географічних процесах є першою цілісною науковою працею з гендерної географії в Україні.

Формування цілей, постановка завдання. Метою написання статті є визначення теоретичних основ суспільно-географічного дослідження

гендерних співвідношень, проведення кластеризації і типізації регіонів України за різними складовими гендерних співвідношень та визначення індикаторів для моніторингу регіональної гендерної політики.

Виклад основного матеріалу. Для означення відмін соціальної та економічної поведінки чоловіків і жінок, які виникли в результаті певних уявлень про роль чоловіків і жінок, використовують поняття „гендер”. *Гендер* (від грецького Genus – походження) – це соціальна стать, що визначає поведінку людини в суспільстві та сприйняття ним цієї поведінки.

Поняття “гендер” відноситься до соціальних відмін і відносин між чоловіками і жінками, які є набутими, здатними змінюватися з часом і відмінними в різних суспільствах та культурах. Поняття “гендер” відрізняється від поняття “стать”, оскільки воно відноситься не до фізичних відмінностей між чоловіками і жінками, а до соціально сформованих відносин і ролей чоловіків та жінок [1, с. 1].

Вважається, що однією з перших робіт, де були чітко визначені термінологічні відмінності між поняттями „стать” і „гендер”, була стаття антрополога Г. Рубін “Обмін жінками”, в якій гендер визначався як набір домовленостей, за допомогою яких суспільство трансформує поняття біологічної статі як предмету суспільної діяльності.

На нашу думку, *гендер* означає соціальну стать людини, соціально-рольовий її статус і поведінку. Цей статус визначає соціальні можливості чоловіків і жінок у доступі до владних політичних та управлінських структур, в професійній діяльності, освіті, сімейні ролі та репродуктивну поведінку.

Концепція гендеру вивчає гендерні відношення та ідентифікацію і ні в якому разі не фокусується лише на проблемах жінок.

Активні суспільні трансформації, що відбувалися в ХХ столітті призводили до суттєвих змін способу життя та суспільних норм. Внаслідок цього сформувались нові наукові напрямки у суспільній географії. Одним із таких напрямків стала *гендерна географія*. Гендерна географія як актуальний напрям наукових суспільно-географічних пошуків має чітко виражене об’єктно-предметне поле досліджень.

На думку Н. Зубаревич при дослідженні соціального розвитку регіонів найважливішою є оцінка гендерних відмін в економічній сфері (нерівних можливостей на ринку праці, різниці у добробуті), освіті та стані здоров’я і тривалості життя населення. Завданням такого дослідження є оцінка гендерної нерівності, її просторових проявів та динаміки. Важливим, на думку вченої, є знайти відповідь на питання про те, чи є зв’язок між двома типами нерівності – територіальною та гендерною, чи можуть вони, накладаючись один на одну, посилювати відмінності у соціальному розвитку регіонів [2, с. 240].

Я. Олійник та А. Степаненко вважають, що до предмету дослідження гендерної географії входять: теоретичні засади гендерних відносин у територіальному вимірі; виявлення регіональних особливостей андроцентризму всієї сучасної культури; вивчення в регіональному вимірі системи гендерних ролей; вивчення соціальних інститутів і структур (сім’я, школа, мас-медіа, громадська думка), що спонукають людей дотримуватися

належних їм соціостатевих ролей [8, с. 50]. На їх думку, гендерні дослідження охоплюють такі складові: влада, політика, гендер; гендер, злочинність і закон; гендер, комунікація та засоби масової інформації; гендер і здоров'я; гендер і вік; гендер і сім'я; гендер, робота, праця; гендер і сексуальність [8, с. 50]. А. Степаненко вважає гендерну географію складовою соціальної географії, що належить до блоку галузевих дисциплін поряд із політичною та електоральною географією, географією рівня і якості життя населення, медичною географією та рядом інших дисциплін.

Л. Немець вважає, що суспільна географія має всі необхідні теоретико-методологічні засади для дослідження гендерних проблем. Вона визначає наступні напрямки таких досліджень для України: гендерні аспекти соціального розвитку окремих територій та регіонів в цілому; визначення умов та факторів формування гендерних проблем; дослідження динаміки гендерної нерівності в територіальному аспекті [7, с. 160].

На нашу думку, *гендерна географія* є суспільно-географічною наукою, яка вивчає регіональні відміни гендерних співвідношень в суспільно-географічних процесах, регіональні особливості гендерної ідентифікації та сприйняття гендерних ролей в суспільстві. Ми вважаємо, що *об'єктом* вивчення гендерної географії є *гендерні співвідношення в різних суспільно-географічних процесах в регіонах та гендерна ідентифікація* в регіональному соціумі, а *предметом* – *територіальні відміни* гендерних співвідношень та гендерної ідентифікації.

Найчіткіше територіальні відміни гендерних співвідношень проявляються у працересурсних, соціально-демографічних, політичних, управлінських та освітньо-наукових процесах. Вони стосуються міжрегіональних диспропорцій та диспропорцій між містами і сільською місцевістю [3, с. 320].

Регіональний прояв гендерних співвідношень в суспільно-географічних процесах обумовлений такими *чинниками*:

- державною стратегією гендерної політики, законодавчим та інституціональним її забезпеченням;
- рівнем соціально-економічного розвитку території та якістю життя населення;
- рівнем урбанізації території та спеціалізацією господарства;
- способом життя та ментальністю населення;
- поширеними гендерними стереотипами в суспільстві.

Основними напрямками досліджень з гендерної географії в Україні є:

1. Дослідження *гендерних співвідношень в регіонах* України в політичних та управлінських процесах, на ринку праці, в освітній та науковій діяльності, в соціально-демографічних процесах.

В *політичних та управлінських процесах*:

- аналіз гендерних співвідношень у найвищих органах законодавчої та виконавчої влади в Україні (Верховній Раді, Кабінеті Міністрів України, органах судової влади);

- аналіз гендерних співвідношень серед керівників регіонального рівня та в органах місцевого самоврядування;
- аналіз гендерних співвідношень серед державних службовців;
- аналіз гендерних співвідношень в політичній сфері;
- аналіз електоральних гендерних співвідношень.

В *працересурсних* процесах:

- аналіз гендерних співвідношень зайнятості та безробіття населення;
- аналіз гендерних співвідношень заробітної плати та доходів населення;
- аналіз гендерних співвідношень в кар'єрних можливостях та досягненнях;
- аналіз гендерних можливостей бізнесової діяльності.

В *соціально-демографічних* процесах:

- аналіз співвідношень чоловіків і жінок та тривалості їх життя;
- аналіз гендерних співвідношень рівня смертності населення;
- аналіз поширення соціальних негараздів серед чоловіків і жінок (злочинності, алкоголізму, наркоманії, суїциду, зґвалтувань, торгівлі людьми та насильства в сім'ї).

В *освітньо-наукових* процесах:

- аналіз гендерних співвідношень в освітній галузі;
- аналіз гендерних співвідношень в науковій сфері.

2. Дослідження *динаміки та особливостей гендерних співвідношень* у регіонах України.

3. Дослідження *взаємовпливу гендерних індикаторів та індикаторів соціально-економічного розвитку* регіонів.

4. Дослідження *регіональних відмін гендерної ідентифікації, стереотипів та трансформацій гендерних ролей* в суспільстві [4, с.38].

Методика проведення дослідження з гендерної географії передбачає такі етапи: теоретико-методологічний, який включає формування концепції дослідження та визначення необхідної інформаційної і методичної бази для його проведення; аналітичний, сутність якого полягає в аналізі та оцінці гендерних аспектів різних суспільно-географічних процесів в регіонах, визначенні регіональних особливостей сприйняття гендерних стереотипів, визначенні тісноти зв'язку індикаторів гендерних співвідношень та соціально-економічних індикаторів, проведенні групувань та кластеризації регіонів за подібністю гендерних індикаторів; синтетичний, який передбачає проведення типізації регіонів за гендерними співвідношеннями, виявлення проблем та визначення напрямів гендерної політики.

Гендерна ідентичність є результатом ідентифікації людини (індивіда) чи групи людей за соціальною статтю, соціально-рольовим статусом і поведінкою. Вона є усвідомленням людиною своєї належності до певного гендеру.

Гендерні стереотипи є набором загальноприйнятих норм і суджень, які стосуються суспільних ролей чоловіків і жінок та норм їх поведінки. Гендерні ролі і норми не мають універсального змісту і значно відрізняються в різних

суспільствах, регіонах і країнах. *Гендерні ролі* визначають як навички поведінки в даному суспільстві або соціальній групі, де люди традиційно сприймають якісь види діяльності, завдання і обов'язки як чоловічі або жіночі [1, с. 5]. Такі уявлення залежать від віку, кастової, расової, етнічної приналежності, культури, релігії, а також від географічних, економічних та політичних передумов.

Зміни гендерних стереотипів відбуваються під впливом економічних, природних або політичних змін, зокрема, інтеграції та глобалізації, проведення політичних, економічних та соціальних реформ тощо.

Гендерна рівність передбачає рівність перед законом і рівність можливостей щодо використання своїх інтересів та прийняття рішень незалежно від статі людини. Гендерна рівність передбачає дотримання рівних можливостей чоловіків і жінок щодо отримання освіти, роботи, посади, кар'єрного росту. Навпаки, *гендерна нерівність* зумовлює різні можливості самореалізації жінок та чоловіків в суспільстві при працевлаштуванні, доступі до державного управління, освіти, ресурсів тощо. Пряма дискримінація виникає тоді, коли різне ставлення до жінок та чоловіків впливає із законів та нормативних документів, а непряма – коли закони і норми є гендернонейтральними, але в реальному житті присутня дискримінація представників однієї статі, яка виникає, як правило, ненавмисно.

Метою гендерної політики є підтримка гендерної рівності для забезпечення сталого розвитку суспільства. Стратегічні гендерні інтереси включають законодавчо закріплені права, захист від домашнього насильства, рівну заробітну плату, рівні можливості участі у процесах державного управління та бізнесі, запобігання різним формам сексуальної експлуатації та домашнього насильства тощо.

Гендерна політика взаємозв'язана із соціальною та регіональною політикою і спрямована на підвищення рівня соціальної безпеки в державі та регіонах, під якою розуміють постійну доступність достатньої кількості соціальних гарантій і благ для нормальної життєдіяльності населення.

Проведений аналіз гендерних співвідношень в різних суспільно-географічних процесах в Україні дозволяє зробити висновки про те, що гендерну ситуацію характеризують ряд *закономірностей*: гендерні диспропорції зростають відповідно до підвищення рівня державного чи господарського управління; гендерні відміни зростають з підвищенням освітньо-кваліфікаційного рівня; гендерний розрив зростає із підвищенням рівня соціально-економічного розвитку території та рівня життя населення.

Для визначення ступеня впливу соціально-економічних показників на гендерні співвідношення в регіонах України було проведено кореляційний аналіз. В якості факторів було використано двадцять соціально-економічних показників: валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, прямі іноземні інвестиції та інвестиції в основний капітал на одну особу, обсяг реалізованих послуг на одну особу, наявні доходи та витрати населення на одну особу, середньомісячна заробітна плата, коефіцієнти народжуваності та смертності, частка міських і сільських жителів, рівень зайнятості, рівні

zareєстрованого безробіття та безробіття визначеного за методологією МОП, коефіцієнти шлюбності та розлучуваності, вікова структура населення.

Обрахунок коефіцієнтів кореляції показав, що індикатори гендерних співвідношень в соціально-демографічних процесах (кількість чоловіків на тисячу жінок, тривалість життя та середній вік чоловіків і жінок, коефіцієнти смертності та злочинності чоловіків і жінок) мають тісний зв'язок з такими соціально-економічними показниками, як коефіцієнти народжуваності і смертності, шлюбності та розлучуваності, вікова структура населення та частка міських і сільських жителів. Так, на співвідношення чоловіків і жінок, їх середній вік та тривалість життя найбільший вплив здійснюють індикатори частки пенсіонерів у віковій структурі (коефіцієнт кореляції $-0,8$, зв'язок обернений), коефіцієнти народжуваності ($0,8$), смертності ($-0,7$, зв'язок обернений) та розлучуваності ($-0,7$, зв'язок обернений). Рівень злочинності серед чоловіків найтісніше пов'язаний із коефіцієнтом розлучуваності та має тісний зв'язок із часткою дітей і підлітків у віковій структурі населення. Це підтверджує, що соціальні негаразди мають найбільший прояв в тих регіонах України, для яких одночасно характерні і значні демографічні проблеми. Вплив економічних індикаторів є дуже слабким, отримані коефіцієнти кореляції свідчать про відсутність або дуже слабку тісноту зв'язку.

Індикатори гендерних співвідношень, які відображають процеси на ринку праці, мають тісний зв'язок із економічними показниками розвитку регіонів, насамперед, обсягом інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу, валовим регіональним продуктом у розрахунку на одну особу (всі по $0,96$), обсягом реалізованих послуг на одну особу ($0,9$), витратами та доходами населення у розрахунку на одну особу ($0,98$ та $0,9$), середньомісячною заробітною платою ($0,96$).

Індикатори рівня безробіття жінок мають тісний зв'язок із показниками частки сільських ($0,9$) та міських ($-0,9$, зв'язок обернений) жителів, середньомісячною заробітною платою ($-0,8$, зв'язок обернений). Суттєвим є зв'язок показника із доходами та витратами населення на одну особу (по $-0,7$, зв'язок обернений), обсягом інвестицій в основний капітал на одну особу ($-0,7$, зв'язок обернений) та обсягом реалізованих послуг на одну особу ($-0,6$, зв'язок обернений). Це підтверджує обернений зв'язок рівня безробіття жінок із рівнем соціально-економічного розвитку регіонів.

Частка жінок серед голів сільських рад тісно пов'язана із рівнем смертності населення ($0,7$) та рівнем шлюбності ($-0,7$, зв'язок обернений). Тобто, вищий відсоток голів сільських рад є жінками в тих регіонах, для яких характерний суттєвий прояв демографічної кризи. Частка жінок державних службовців, які займають посади керівних працівників, має невисоку тісноту зв'язку із часткою міських та сільських жителів ($0,6$ та $-0,6$, зв'язок обернений).

Отже, значний вплив на гендерні співвідношення в різних сферах має статеві-вікова структура населення. Суттєвим є вплив розселення та рівня урбанізації території. В містах, за рахунок вищого рівня розвитку соціальної інфраструктури, жінки менше часу витрачають на ведення домашнього

господарства, тому вони можуть бути залучені до різних сфер зайнятості або активно реалізовувати себе у громадській діяльності. В сільській місцевості жінки мають менше шансів реалізувати себе професійно. Зазвичай вони більш задіяні в домашньому господарстві та неформальних сферах зайнятості (наприклад, особистому підсобному господарстві). Специфічним чинником гендерної нерівності в Україні є рівень життя населення. Склалася негативна закономірність: рівень гендерних можливостей є обернено пропорційним до рівня соціально-економічного розвитку регіону (за виключенням столиці) і, відповідно, прямо пропорційним рівню поширення соціальних негараздів.

Для виділення груп регіонів, що мають подібні тенденції та особливості гендерних співвідношень використано кластерний аналіз. В результаті аналізу дендрограми кластеризації регіонів України за проявом індикаторів гендерних співвідношень в соціально-демографічних процесах доцільно виділяти п'ять кластерів регіонів: 1 – регіони з найменшими негативними диспропорціями індикаторів (м. Київ, Чернівецька, Івано-Франківська, Львівська та Тернопільська області); 2 – регіони з незначними диспропорціями індикаторів (Закарпатська, Рівненська та Волинська області); 3 – регіони з середнім рівнем диспропорцій у прояві індикаторів (Одеська, Харківська, Хмельницька, Вінницька області та АР Крим); 4 – регіони із значними диспропорціями індикаторів (Київська, Житомирська, Херсонська та Миколаївська області); 5 – регіони з найбільшим негативним проявом диспропорцій індикаторів (Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська, Сумська, Полтавська, Черкаська та Чернігівська області).

Кластеризація регіонів України за проявом індикаторів гендерних співвідношень на ринку праці виділяє такі кластери: 1 – регіони з найменшим негативним проявом співвідношення індикаторів (м. Київ); 2 – регіони з дуже низьким негативним проявом співвідношення індикаторів безробіття та найбільшим негативним проявом співвідношення індикаторів заробітної плати (Одеська, Київська, Харківська, Запорізька, Дніпропетровська, Донецька та Луганська області); 3 – регіони з дуже низьким негативним проявом співвідношення індикаторів заробітної плати та найбільшим негативним проявом співвідношення індикаторів безробіття (Чернігівська, Черкаська та Тернопільська області); 4 – регіони з незначним негативним проявом співвідношення індикаторів заробітної плати та значним негативним проявом співвідношення індикаторів безробіття (Херсонська, Хмельницька, Житомирська, Полтавська, Миколаївська, Івано-Франківська, Закарпатська та Вінницька області); 5 – регіони з низьким негативним проявом співвідношення індикаторів заробітної плати та середнім рівнем негативного прояву співвідношення індикаторів безробіття (Рівненська, Сумська, Львівська, Чернівецька, Волинська, Кіровоградська області та АР Крим).

Виділені кластери регіонів за проявом індикаторів гендерних співвідношень на ринку праці мають такі узагальнені регіональні характеристики. У регіонах із несприятливою віковою структурою населення, у слаборозвинених та аграрно-індустріальних регіонах із нижчим професійно-кваліфікаційним рівнем населення відмінності у заробітній платі чоловіків та

жінок згладжуються. У регіонах з переважанням галузей важкої промисловості вплив факторів галузевої структури зайнятості та вищих рівнів доходів населення збільшує гендерні диспропорції. В столиці високий рівень освіти та кваліфікації позитивно впливає на диспропорції у заробітній платі та рівень безробіття. Економічна нерівність чоловіків і жінок і незначна модернізованість гендерних ролей в регіонах (за виключенням столиці) зумовлюють незначне представництво жінок у найвищих органах законодавчої та виконавчої влади.

На основі кластеризації регіонів України за індикаторами гендерних співвідношень в соціально-демографічних процесах та на ринку праці, типізацій регіонів за гендерними співвідношеннями тривалості життя та заробітної плати, групувань регіонів за гендерними співвідношеннями окремих складових ринку праці виділені 5 типів регіонів України за гендерними співвідношеннями в суспільно-географічних процесах (рис.):

Рис. – Типи регіонів України за гендерними співвідношеннями у суспільно-географічних процесах

Тип 1. Регіони з найменшим проявом диспропорцій індикаторів гендерних співвідношень в суспільно-географічних процесах – м. Київ.

Тип 2. Регіони з найбільшим негативним проявом диспропорцій гендерних індикаторів в соціально-демографічних процесах, з незначним негативним проявом диспропорцій гендерних індикаторів економічної активності і безробіття, найбільшим негативним проявом диспропорцій індикаторів співвідношення заробітної плати чоловіків і жінок, проявом гендерної дискримінації в управлінських процесах, бізнесовому середовищі та рівні конкурентоздатності і кар'єрному зростанні на ринку праці – Донецька, Дніпропетровська, Запорізька та Луганська області.

Туп 3. Регіони із найменшим негативним проявом диспропорцій гендерних індикаторів в соціально-демографічних процесах, низьким негативним проявом гендерних диспропорцій індикаторів співвідношення заробітної плати та значним негативним проявом диспропорцій індикаторів безробіття, значним проявом гендерної дискримінації в управлінських процесах, бізнесовому середовищі та рівні конкурентоздатності і кар'єрному зростанні на ринку праці – Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Львівська, Тернопільська, Рівненська та Волинська області.

Туп 4. Регіони з середнім рівнем негативного прояву диспропорцій гендерних індикаторів в соціально-демографічних процесах, незначним негативним проявом гендерних диспропорцій індикаторів рівня безробіття та негативним проявом диспропорцій індикаторів співвідношення заробітної плати чоловіків і жінок, проявом гендерної дискримінації в управлінських процесах, бізнесовому середовищі та рівні конкурентоздатності і кар'єрному зростанні на ринку праці – Харківська, Київська, Одеська, Вінницька області та АР Крим.

Туп 5. Регіони з найбільшим негативним проявом диспропорцій гендерних індикаторів в соціально-демографічних процесах, з дуже низьким негативним проявом диспропорцій індикаторів співвідношення заробітної плати та найбільшим негативним проявом індикаторів безробіття чоловіків і жінок, проявом гендерної дискримінації в управлінських процесах, бізнесовому середовищі та рівні конкурентоздатності і кар'єрному зростанні на ринку праці – Херсонська, Миколаївська, Житомирська, Хмельницька, Сумська, Полтавська, Черкаська, Кіровоградська та Чернігівська області.

Для досягнення вищого рівня гендерної збалансованості в українському суспільстві в таблиці запропоновано перелік основних складових гендерних проблем в Україні, напрямків діяльності для зниження гостроти їх прояву та гендерні індикатори для моніторингу заходів гендерної політики. Визначені індикатори можуть використовуватись для ведення гендерної статистики та проведення гендерного аналізу на державному та регіональному рівнях.

Список літератури

1. Глосарій основних гендерних понять. – Женева : Міжнародне бюро праці, 2007. – 11 с.
2. *Зубаревич Н. В.* Социальное развитие регионов России: проблемы и тенденции переходного периода / Н. В. Зубаревич. – М. : Эдиториал-УРСС, 2007. – 264 с.
3. *Мезенцева Н. І.* Гендерна географія як новий напрям суспільно-географічних досліджень в Україні / Н. І. Мезенцева // Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення. – Херсон : ПП Вишемирський, 2009. – С. 315–321.
4. *Мезенцева Н. І.* Суспільно-географічні аспекти гендерних досліджень / Н. І. Мезенцева, О. О. Кривець // Економічна та соціальна географія. – 2010. – Вип. 60. – С. 37–42.
5. *Мезенцева Н. І.* Гендерная география в Украине / Н. И. Мезенцева // Географические науки в обеспечении стратегии устойчивого развития в условиях глобализации : Материалы Международ. научн.-практ. конф. – Минск : БГУ, 2012. – С. 154–156.
6. *Мезенцева Н. І.* Сутність та основні напрями гендерної географії / Н. І. Мезенцева. // Матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. – Харків, 2009. – С. 110–112.
7. *Немець Л. М.* Гендерні проблеми сучасної України: соціально-економічні аспекти / Л. Немець, О. Ткаченко // Часопис соціально-економічної географії. – 2008. – Вип. 5 (2). – С. 156–160.
8. *Олійник Я. Б.* Вступ до соціальної географії / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – К. : Знання, 2000. – 204 с.

Таблиця – Напрями діяльності та індикатори забезпечення гендерної рівності в Україні

Проблеми	Напрями діяльності	Гендерні індикатори
1	2	3
<i>Забезпечення рівного доступу чоловіків та жінок до владних та політичних інституцій</i>		
<p>Низький рівень представництва жінок в найвищих органах державної законодавчої та виконавчої влади. Відсутність дієвої державної стратегії досягнення гендерної рівності в суспільстві.</p>	<p>Розвиток та удосконалення правового забезпечення державної політики гендерного паритету з урахуванням національних особливостей та врахуванням міжнародного досвіду гендерної законотворчості.</p> <p>Вдосконалення державної стратегії досягнення гендерної рівності. Внесення змін та доповнень до виборчого законодавства та законодавства про державну службу, які б стимулювали розширення представництва жінок в законодавчих та виконавчих органах влади.</p> <p>Активізація діяльності уповноважених з питань забезпечення рівних прав чоловіків і жінок в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування.</p>	<p>1. Частка жінок в державних та регіональних органах законодавчої влади.</p> <p>2. Частка жінок на найвищих керівних посадах у виконавчій владі.</p> <p>3. Частка жінок, що призначені на керівні посади регіонального рівня та в органи місцевого самоврядування.</p> <p>4. Частка жінок в найвищих органах законодавчої та виконавчої влади в Україні (Верховній Раді, Кабінеті Міністрів України, органах судової влади).</p> <p>5. Частка жінок в складі політичних партій, рухів.</p> <p>6. Гендерні відміни електоральних вподобань виборців.</p>
<i>Ліквідація дискримінації жінок на ринку праці</i>		
<p>Низький рівень доходів жінок.</p> <p>Витіснення жінок із робочих місць з високою заробітною платою.</p> <p>Обмежене працевлаштування жінок в сільській місцевості.</p> <p>Обмежений кар'єрний ріст жінок.</p> <p>Обмежений доступ жінок до посад, що передбачають значну відповідальність і високу заробітну плату.</p> <p>Труднощі поєднання сімейних обов'язків і професійної діяльності.</p>	<p>Підвищення оплати праці в соціальних галузях бюджетної сфери економіки з традиційно високою зайнятістю жінок (освіта, охорона здоров'я, культура тощо).</p> <p>Вдосконалення механізму контролю за здійсненням антидискримінаційних норм трудового законодавства.</p> <p>Стимулювання підприємницької діяльності жінок особливо в сільській місцевості.</p> <p>Вдосконалення системи соціальних гарантій одиноким жінкам з дітьми.</p>	<p>1. Співвідношення заробітної плати чоловіків і жінок.</p> <p>2. Співвідношення доходів жінок і прожиткового мінімуму.</p> <p>3. Відсоток чоловіків і жінок, які живуть нижче рівня бідності.</p> <p>4. Рівень безробіття чоловіків і жінок.</p> <p>5. Тривалість безробіття чоловіків і жінок.</p> <p>6. Частка жінок та чоловіків з вищою освітою.</p> <p>7. Співвідношення чоловіків та жінок в керівництві підприємствами за галузями економіки та залежно від доходів підприємств.</p> <p>8. Частка жінок в малому, середньому і великому бізнесі.</p> <p>9. Використання гнучких форм зайнятості для жінок з нетрадиційним робочим часом та робочим місцем.</p>

1	2	3
Протидія насильству над жінками		
Відсутність надійних гарантій і прав на особисту безпеку жінок, що постраждали від насильства. Недостатня підготовка різних структур (медичних, освітніх, правоохоронних) щодо вирішення проблеми насильства над жінками. Недостатня робота з профілактики та реабілітації жертв насильства. Розгляд насильства в побуті як приватного питання.	Вдосконалення законодавства щодо розробки механізмів ліквідації насильства по відношенню до жінок. Розвиток системи соціальної реабілітації жертв насильства. Забезпечення професійної підготовки та перепідготовки працівників різних структур з питань побутового та сексуального насильства щодо жінок. Запровадження інформаційно-просвітницької кампанії з питань гендерної рівності в суспільстві.	1. Кількість зґвалтувань. 2. Кількість випадків викрадення та торгівлі жінками і чоловіками. 3. Кількість випадків насилля щодо жінок та чоловіків в родині. 4. Частка чоловіків засуджених за насильство над особою. 5. Частка жінок на керівних посадах в правоохоронних органах.
Зниження негативного впливу соціально-економічних факторів на здоров'я, рівень смертності та тривалість життя чоловіків		
Відсутність в суспільстві розуміння необхідності кризової підтримки чоловіків. Відсутність комплексної державної програми спрямованої на боротьбу з соціальними негараздами. Недостатня робота з профілактики безпеки на робочому місці.	Розробка програми спрямованої на скорочення робочих місць з шкідливими та небезпечними умовами праці. Реалізація програм боротьби з туберкульозом, алкоголізмом, наркоманією. Розвиток кризових центрів для чоловіків.	1. Очікувана тривалість життя чоловіків і жінок. 2. Рівень смертності чоловіків і жінок. 3. Рівень смертності чоловіків і жінок в працездатному віці. 4. Суїцидальна смертність чоловіків і жінок. 5. Частка чоловіків і жінок, що постраждали від нещасних випадках на робочому місці.

Мезенцева Н. І., Кривець О. О. Гендерні суспільно-географічні дослідження в Україні. Розкрито сутність гендерної географії. Визначено чинники впливу на гендерні співвідношення в регіонах України. Здійснено кластеризацію та типізацію регіонів України за різними складовими гендерних співвідношень. Визначено індикатори для моніторингу заходів гендерної політики.

Ключові слова: гендер, гендерна географія, гендерні співвідношення, регіон, типізація.

Мезенцева Н. И., Кривец О. О. Гендерные общественно-географические исследования в Украине. Раскрыта сущность гендерной географии. Определены факторы влияния на гендерные соотношения в регионах Украины. Осуществлена кластеризация и типизация регионов Украины по разным составляющим гендерных соотношений. Определены индикаторы для мониторинга мероприятий гендерной политики.

Ключевые слова: гендер, гендерная география, гендерные соотношения, регион, типизация.

Mezentseva N., Krivets O. Gender human-geography researches in Ukraine. The subject of gender geography is disclosed. Factors of gender ratios in the regions of Ukraine are revealed. Clustering and typification of Ukraine's regions by different components of gender ratios are done. Indicators for monitoring of gender policy measures are defined.

Keywords: gender, gender geography, gender ratios, region, typology.

Надійшла до редколегії 07.03.2013